

GEFAD / GUJGEF43(2): 1129-1151(2023)

Ali Cevad'ın Muhtasar Osmanlı Tarihi ile Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda Kırım Harbi'nin Ele Alınış Şekli Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirmesi *

Ali Cevad's Comparative Evaluation of Concise Ottoman History and the Handling of the Crimean War in the Secondary School 11th Grade History Textbook

Refik TURAN¹, Yeşim DUMAN²

¹Gazi Üniversitesi, Tarih Eğitimi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı.
beyturan@gmail.com

²Gazi Üniversitesi, Tarih Eğitimi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı.
yesimduman204@gmail.com

Makale Türü/Article Types: Derleme Makalesi/ Review Article

Makalenin Geliş Tarihi: 23.03.2023

Yayına Kabul Tarihi: 18.07.2023

ÖZ

Bu araştırmanın amacı Kırım Harbi'nin Ali Cevad'ın Muhtasar Osmanlı Tarihi ile Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda ele alınış şekli üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirmesini gerçekleştirmektir. Veriler, doküman analizi yöntemi aracılığıyla tarih alanyazınından ve Muhtasar Osmanlı Tarihi ile Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı adlı kitaplardan elde edilmiştir. Elde edilen veriler ile bahsi geçen kitaplar Kırım Harbi çerçevesinde incelenerek farklılıkları ortaya konmuştur. Ders kitaplarından ulaşılan verilerin değerlendirilmesi nitel analiz yöntemlerinden doküman analizi kullanılarak yapılmıştır. Araştırma neticesinde tarih alanyazınında verilen bilgiler ile incelemesi gerçekleştirilen tarih ders kitaplarındaki bilgilerin çelişmediği ancak konu ile ilgili Muhtasar Osmanlı Tarihi ders kitabında verilen bilgiler ve ifadelerin az ve yüzeysel olduğu neticesi ortaya çıkmıştır. Ayrıca 11. Sınıf Ortaöğretim Tarih Ders Kitabı'nda ise konu ile ilgili verilen bilgiler ve ifadelerin alanyazınında yapılan araştırmalar göz önünde bulundurularak önemli noktaların vurgulandığı, Muhtasar Osmanlı Tarihi ders kitabı ile karşılaştırıldığında ise konuya daha kapsamlı yer verildiği gözlemlenmiştir.

* **Alıntılama:** Turan, R. ve Duman, Y. (2023). Ali Cevad'ın Muhtasar Osmanlı Tarihi ile ortaöğretim 11. sınıf tarih ders kitabında Kırım Harbi'nin ele alınış şekli üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(2), 1129-1151.

Anahtar Sözcükler: Tarih Eğitimi, Tarih Ders Kitabı, Osmanlı Devleti, Türkiye Devleti, Kırım Harbi

ABSTRACT

The aim of this research is to make a comparative evaluation of the way the Crimean War was handled in Ali Cevad's Concise Ottoman History and the 11th Grade History textbook for Secondary Education. The data were obtained from the history literature through the document analysis method and from the books called Concise Ottoman History and Secondary School 11th Grade History Textbook. With the data obtained, the mentioned books were examined within the framework of the Crimean War and their differences were revealed. The evaluation of the data obtained from the textbooks was made using document analysis, one of the qualitative analysis methods. As a result of the research, it was concluded that the information given in the history literature and information in the textbooks which were examined, did not conflict, but the information and expressions given in the Concise Ottoman History Textbook on the subject were few and superficial. In addition, in the 11th Grade Secondary Education History Textbook, it was observed that the information and expressions related to the subject were emphasized by taking into account the research in the literature, and when compared with the Concise Ottoman History Textbook, it was observed that the subject was included more extensively.

Keywords: History Education, History textbook, Ottoman Empire, Turkey Government, The Crimean War

GİRİŞ

Bir sosyal bilim olan tarih biliminin en temel görevi, milletlerin mazide nereden geldiklerini ve günümüzde nereye gitmekte olduklarını aktarmaktır. Tarih bilimi ifade edilen görevini yerine getirirken hayati bir bilgi birikimi sağlayarak, milletlere yol haritasını sıhhatli bir şekilde çizebilme şuurunu kazandırmıştır. Tarih öğreniminin okul programlarında yer almasının en temel gerekçesi iyi bir yurttaş olmanın temel gereklerinden olmasıdır. Aynı zamanda Tarih öğrenimi, yurttaşların yaşamlarını etkilemiş olan yakın mazideki, halihazırdaki ve ileri bir zamandaki muhtemel değişme ve gelişmelerin nasıl vuku bulduğunu veya nasıl vuku bulabileceğini ve hangi nedenleri içerdiklerini kavramamıza fayda sağlar (Stearns, 2009, s. 122-123).

Tarih eğitim ve öğretiminin üzerine yüklenen bu yükümlülükler ifâ edilirken kullanılan en elzem materyal tarih ders kitaplarıdır. İnsanlığın mazisinden bugününe kadar birçok malumatın yer aldığı bu kitaplar; kapsamı, fiziksel yapısı, dili, anlatım özellikleri, görsel

öge kullanımı gibi özellikleri ile birlikte diğer ders kitaplarından ayrılmaktadır (Çelik, 2020, s.596). Tarih ders kitapları, pek çok öğrencinin tarih eğitim ve öğretimi ile ilk karşılaşma duraklarıdır. Aynı zamanda da büyük çoğunlukla hemen her öğrencinin kolaylıkla ulaşabileceği sistemli malumat aktarımlarının yer bulduğu materyallerdir (Alpargu, 2007, s. 2; Şıvgın 2009, s.36).

Kırım Harbi, Osmanlı ve Rus Devletlerinin tarihlerinde önemli bir mücadele olarak tarihteki yerini almıştır. İki devlet arasında başlayan harp kısa bir sürede diğer devletlerin (İngiltere, Fransa, Avusturya ve Piymonte) de dâhil olmasıyla büyümüş, harp adeta I. Dünya Savaşı'nın provası niteliğini kazanmıştır. Kırım Harbi aynı zamanda Avrupa politikasında da bir dönüm noktası olmuştur. Harp sonrasında Rusya dünya siyasetindeki üstünlüğünü kaybetmeye başlamıştır. Dönem içerisinde Osmanlı Devleti'ne tabi olan Balkan halklarının Osmanlı hâkimiyetine karşı yürüttükleri bağımsızlık hareketleri de hız kazanmıştır. Bu bağlamda Balkan halkları Avrupalılardan kendilerine destek olmalarını istemişlerdir. Bu istekle birlikte de Avrupalı devletlerin Osmanlı Devleti içişlerine dâhil olma süreçleri başlamıştır (Başaran, 2012, s. 216). Osmanlı Devleti ekonomik bakımdan zor durumda olduğundan ötürü ilk dış borcunu almak mecburiyetinde kalmış ve ekonomik çöküş hızlanmıştır.

Kırım Harbi, Osmanlı Devleti ve Türkiye Devleti tarih eğitiminde ders kitaplarında yerini almış elzem bir husus olmuştur. Nitekim Osmanlı Devleti döneminde eğitim ve öğretim de kullanılmak üzere birçok ders kitabı hazırlanmış bu ders kitapları arasında batılı tarzda hazırlanan Tarih-i Umumî nitelikli ders kitapları ise dikkat çekmiştir. Bu bağlamda araştırmada Kırım Harbi hususunu muhtevasında bulunduran aynı zamanda da bir Tarih-i Umumî ders kitabı olan Ali Cevad'ın Muhtasar Osmanlı Tarihi adlı ders kitabı kullanılmıştır. Kitap ana hatlarıyla Osmanlı Tarihini içermekte olup Osmanlı Devleti'nin kuruluş döneminden Padişah Abdülmecit Han'ın saltanat dönemini kapsamaktadır. Kırım Harbi bu kitapta beşinci bölümde Padişah Abdülmecit Han'ın saltanat dönemi konusu içerisinde yer almıştır. Kırım Harbi konusu günümüzde tarih eğitiminde yerini korumaya devam etmekte olup, Tarih Öğretim Programı kapsamında Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı muhtevasında yer almıştır.

Araştırmanın amacı, Rusya Devleti ve Osmanlı Devleti tarihinde önemli bir yer teşkil eden Kırım Harbi'nin Osmanlı Devleti ve Türkiye Devleti tarih ders kitaplarında ele alınış şekli üzerine karşılaştırmalı bir değerlendirmesini gerçekleştirmektir. Bu değerlendirme, Kırım Harbi'ni muhtevasında bulunduran, Osmanlı Devleti dönemi için tarih eğitim ve öğretiminde kullanılmış olan Ali Cevad'ın Muhtasar Osmanlı Tarihi adlı ders kitabı ile Türkiye Devleti dönemi için ise tarih eğitim ve öğretiminde kullanılmakta olan Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı üzerinde incelemeler gerçekleştirilmiş farklılıklar ortaya konularak neticelendirilmiştir. Böylece iki dönem arasında Kırım Harbi çerçevesinde tarih eğitim ve öğretiminde yaşanan gelişmeler de ortaya konulacaktır. Araştırmada bahsi geçen iki kitap Kırım Harbi çerçevesinde karşılaştırılmadan önce Kırım Harbi hususu tarih alanyazınında bulunan bilgiler çerçevesinde aktarılacak böylece bahsi geçen iki kitabın Kırım Harbi çerçevesinde tarih alanyazınında yapılan araştırmalarla tutarlılığı da ortaya konulacaktır.

Tarih Alanyazınında Kırım Harbi'ne Dair Kısa Bir Bakış

1699 tarihinde imzalanan Karlofça Antlaşması ile Osmanlı Devleti, gücünü ve ihtişamını kaybetmeye başlarken, Avrupa'nın önde gelen devletleri ise artan oranda güçlenmeye ve dünya siyasetinde egemen olmaya başlamışlardır. Osmanlı-Rus Harbi (1771-1774) neticesinde imza edilen Küçük Kaynarca Antlaşması ile de Osmanlı Devleti, Avrupalıların nezdinde kolaylıkla tarihten silinebilecek bir devlet konumuna gelmiştir (Anderson, 2010, s. 20). Osmanlı Devleti ekonomisindeki bütün negatifliklere karşın kendini toparlayabilmek adına önemli çaba sarf etmiş ve bu çabasıyla İngiltere ve Fransa devletlerinin sempatisini kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nde III. Selim dönemi devletlerarası ilişkilerde önemli dönüm noktalarından birisi olmuştur. Bu dönemden itibaren devlet dış siyasette yeterlilik prensibinden vazgeçerek devletlerarası ilişkilerde etkin bir politika uygulamıştır. Ezcümle, Kırım Harbi öncesinde Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum ona karşı iyi niyetler beslemeyenler için ümit verici değildi. Fakat Osmanlı Devleti'nin aksayan yönleri bulunmakla birlikte aksayan yönler geliştirilmeye de başlamıştı. Buna karşın Rusya Devleti, Osmanlı'nın içinde bulunduğu

bu durumu hastalık olarak nitelemekte ve ölümünün yakın bir zamanda olacağını da görmekteydi (Karal, 1999, s. 218).

Kırım Harbi öncesinde Avrupalı devletlerin Osmanlı politikalarına baktığımızda ise; Rusya Devleti bu süreçte Osmanlı Devleti'nin devamlılığını kendi çıkarları için gerekli görmüş fakat Osmanlı'nın 1829 tarihinden sonra kendine karşılık Fransa ve İngiltere devletleri ile yakınlaşmasını da hoş bulmamıştır. Aynı zamanda Boğazlar Sözleşmesi(1841) Rusya'nın sıcak denizlere inme amacını negatif olarak etkilediğinden Rusya, 1841 tarihinden sonra Osmanlı Devleti'nin devamlılığına gerek olmadığını ve hasta adam olarak nitelendirdiği Osmanlı Devleti'nin ortadan kaldırılması gerektiğini düşünerek bu mahalde de çalışmalara başlamıştır. Nitekim tüm bu hususları tarih alanyazınında aktarılan bilgiler desteklemektedir (Yeğiner, 2019, s. 9).

İngiltere ise 19. yüzyılın önemli bir bölümünde Osmanlı'nın himayeciliğini yapmış ve devletin devamlılığını önemli ölçüde sağlamıştır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti ile imza ettiği Balta Limanı Gümrük Antlaşması (1838) ve Londra Boğazlar Sözleşmesi (1841) ile geniş ayrıcalıklar elde etmiş ve en imtiyazlı konuma gelmiştir. İngiltere'nin en gözde sömürgesi Hindistan'dan ötürü Ortadoğu'da Rusya ile çıkarları kesişiyordu bu nedenle Osmanlı Devleti üzerinde himayecilik rolünü üstlenmiş ve üstlendiği bu rolü Berlin Antlaşması(1878)'na kadar sürdürmüştür (Yeğiner, 2019, s. 11).

Kırım Harbi'nin hemen öncesinde Osmanlı-Fransız ilişkileri, tarih alanyazınında kutsal yerlerin koruyuculuğu üzerinde Ortodoks ve Katolik Hristiyanlar arasında devamlılığını sürdüren rekabetin adı olarak geçen Kutsal Yerler Meselesi ile bir kez daha canlanmıştır. Fransızlar, Fransız İhtilâli(1789)'nden sonra dini yükümlülüklerini ihmal etmişler bundan dolayı da Katolikler Kudüs'teki kutsal makamların pek çoğunu Ortodokslara kaptırmışlardır (Çavlı, 1957, s. 7). Fransa Devleti Katolik haklarını ileri sürerek Osmanlı'dan Katolikler namına pozitif manada birtakım haklar elde etmeyi başarmıştır. Osmanlı, Katoliklerine istedikleri zaman kendi ibadethanelerinde ibadetlerini ifalarına izin vermiştir. Osmanlı'nın Katoliklerine tanıdığı bu hak Ortodoks halkın himayecisi iddiasındaki Ruslar'ın siyaset sahnesine girmesine neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nden Ortodoks halkın himayecisi olduğunun kabulünü istemiştir (Akbulut, 2014, s. 339).

Fransa Rusya'nın Akdeniz'e inip kendi nüfuz alanlarını gözüne kestirdiğini gördüğünden bundan sonraki süreçte kendi yol haritasını bu durumu göz önüne alarak belirlemiş ve neticesinde de Kırım Harbi'ne katılmıştır.

4 Ekim 1853 tarihinde Takvim-i Vekayi'de Osmanlı Devleti'nin Rusya Devleti'ne harp ilanı yayınlanmıştır. Verilen ulti matomun süresi 19 Ekim'de son bulmuştur. Osmanlı Devleti, İngiltere ve Fransa'nın uyarılarına rağmen Avrupa medyasının Rusya lehine yayınlar yapacağını düşünmüş ve voyvodalıklara saldırmıştır. Rusya ise 20 Ekim 1853 tarihinde bütün diplomatik yolların tıklandığını ve Osmanlı'nın bütün pozitif tavır ve yaklaşımlara rağmen tutumunu değiştirmedikçe ileri sürerek Osmanlı'ya savaş ilan etmiştir (Yeğiner, 2019, s. 26). Topyekün yedi cephede gerçekleşen Kırım Harbi'nde savaşın ilerleyişini ve neticesini etkileyen çarpışmalar dört cephede vuku bulmuştur. Bu cepheler Sinop, Silistre, Sivastopol ve Kars cepheleridir. İki devlet arasındaki silahlı ilk muhasara 21 Ekim 1853'te Tuna Nehri civarında İsakça yakınlarında vuku bulmuştur. Ruslar Oltaçine'deki yenilginin karşılığını verebilmek amacıyla 30 Kasım'da Sinop'ta demirli Osmanlı donanmasına saldırmış ve bir gemi hariç donanmayı batırmaya muvaffak olmuştur. Ruslar yalnızca gemileri batırmak ve askerleri öldürmekle kalmamış, özellikle Türklerin yaşadığı mahalleri top ateşine tutmuş ve pek çok ev ve dükkân yıkılmış, şehrin Müslüman mahallesi büyük tahribata uğramıştır (Akbulut, 2014, s.341-342). Rusya'yı endişeye sevk ederek ivedilikle önlemler almaya iten sebep İngiltere ve Fransa'nın Osmanlı'nın yanında harbe dahil olmalarıdır. Mareşal Paskeviç, Tuna'yı geçebilmeyi ve İstanbul önlerine kadar gelebilmeyi amaçlamıştır. Osmanlı Ruslar'ın Tuna tarafına hamle yapacağını fark etmiş ve yolu tutmuştur. Özellikle Silistre, Romanya'dan ve Balkanlardan gelen yolların önemli noktasında bulunduğu büyük ölçüde ehemmiyet arz etmektedir (Badem, 2017, s.172). Nitekim 5 Nisan 1854'te Rus kuvvetleri Silistre kalesini kuşatmışlardır. Rusya müttefiklerin kendilerine karşılık vereceği haberini almış ve Osmanlı kuvvetlerinin direnişini de göz önünde bulundurarak Silistre kuşatmasını 28 Haziran 1854'te birdenbire sonlandırmıştır. İngiliz Hükümeti bu durumu bir başarı addederek 28 Haziran günü Lord Raglan'a Kırım'a saldırı emri vermişse de müttefik güçleri saldırı için henüz yeterli donanıma sahip değildir. Lord Raglan'a gereken askeri

mühimmat gönderilmediği gibi cephede askerler arasında da kolera salgını başlamış ve Balkanlar'da başlayan harp Kırım'a kaymıştır (Yeğiner, 2019, s. 37-38-39).

Rus kuvvetleri ile müttefik kuvvetler arasında ilk muhasara 20 Eylül 1854'te Alma Nehri kıyısında vuku bulmuştur. Ruslar bu muhasara neticesinde geri çekilmiştir. Müttefikler Sivastopol'a doğru 23 Eylül günü harekete geçmişlerdir. Kolera müttefikler namına önemli bir sorundur ve bu sorun her geçen gün artmaktadır. Florence Nightingale isimli İngiliz bir hemşire, hem Kolera salgınına bir çözüm bulabilmek hem de cephede yaralanan diğer askerlere yardımcı olabilmek amacıyla İstanbul'a gelmiş ve burada bir hastane açmıştır. Bütün hazırlıklarını tamamlayan müttefikler 17 Ekim 1854'te sabah saatlerinde Sivastopol'u ateş altına almışlardır. Ateş birkaç saat devam etmiş, Ruslar da aynı şekilde müttefiklere karşılık vermiştir. Şehir, müttefiklerce alınmış ve İngiliz ve Fransızlar tarafından yağmalanmıştır. Fransa ve İngiltere'de şehrin ele geçirilişi halk tarafından büyük sevinç gösterileriyle karşılanmıştır. Yeni Çar II. Alexander planını Kars üzerine oluşturmuş. Osmanlı'da ise harp hazırlıkları başlamıştır. Doğu Anadolu'daki (Kars, Ardahan, Batum, Erzurum ve Trabzon) önde gelen noktalar zamanın şartları çerçevesinde tahkim edilmiş ve öncelik, istikamet yolunda bulunan ve o dönemki stratejik öneminden dolayı Kars kalesine verilmiştir. Şehir 17 Haziran günü Ruslarca çevrilmiş, 27 Kasım'da teslim olmuştur. Ruslar Paris Antlaşması(1856)'na kadar Kars işgalini sürdürmüştür.

Avusturya elçisi aralık ayının (1855) son günlerinde Rusya Devleti'ne yeni ultiatom vererek kabulünü istemiştir. Bu ultiatoma karşılık Çar, yanıt vermemiş ve yardımcılarıyla istişareler yapmıştır. Yapılan istişareler neticesinde harbin bitirilmesi kararı çıkmıştır. Nitekim Rusya Devleti istemese de Avusturya'nın ultiatomunu kabul etmiştir (Badem, 2017, s. 271). Fransız Dışişleri Bakanlığı'nda yeni bir kongre (28 Şubat 1856) toplanmış Paris Kongresi ismi verilen bu kongreye katılanlar arasında Kırım Harbi'nde savaşan devletlere ek olarak, Avusturya ve Prusya da katılmıştır. Kongrenin ilk toplantısında genel çerçeveler bağlamında anlaşma sağlanmış olmakla birlikte kongreyi uzun bir süre meşgul eden konularda mevzu bahis olmuştur. Bunlardan birisi de Rusya'nın Besarabya topraklarının bir kısmını bırakmak mecburiyetinde kalmasıdır.

Nitekim Eflak ve Boğdan, Osmanlı Devleti'nde özerk olarak kalmaya devam edecek ve bu hususun devamlılığı kongreye katılmış olan diğer bütün devletlerin ortak garantisinde olacaktır. Kongreyi meşgul eden konulardan bir diğeri de Karadeniz'in tarafsız olması mevzudur. Londra Boğazlar Sözleşmesi(1841) yenilenmiştir. Bu sözleşme kapsamında Osmanlı ve Rusya devletleri Karadeniz'de tersane inşa edemeyecektir. Tuna beyliklerinde Rus himayeciliği sona ererken Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğü Avrupa'nın garantisi altına alınmıştır. Fransız Daire Başkanlığı'nda yapılan bu kongreyle birlikte Osmanlı Devleti ilk kez uluslararası bir kongreye, Avrupa devletleriyle eşit haklara sahip olarak katılmıştır. Bu kongreyle birlikte Osmanlı Devleti kendi namına, ilk kez büyük güçlerden biri ve güç dengesinin bir parçası olarak kabul edilmiştir. Kongre neticesinde Paris Barış Antlaşması imza edilmiş ve imza edilen bu antlaşma 27 Nisan 1856 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Yeğiner, 2019, s. 67-70).

Kırım Harbi neticesinde Osmanlı Devleti kazanan taraf olmuş ancak sahada kazanılan harp masada beklenen neticeyi getirmemiştir. Rusya Devleti'nin Ortodoks halklar üzerindeki himayecilik iddiaları Paris Barışı'yla beraber sona ermiştir. Paris Barışı'nda yer alan 7. Madde Osmanlı Devleti adına vurgulanması gereken elzem bir husustur. Bu maddeye göre, Osmanlı Devleti Avrupalı bir devlet sayılacak ve Avrupa devletlerinin yararlandığı tüm haklardan yararlanacaktır. Antlaşma görüşmeleri devam ederken Ali Paşa kapitülasyonların kaldırılması hususunu gündeme taşımış, Kapitülasyonların devlet içerisinde bir devlet ortaya çıkardığını ve Kapitülasyonların Osmanlı Devleti'nin egemenlik haklarını zedelediğini belirterek Kapitülasyonların kaldırılmasını talep etmiştir. Ancak Ali Paşa'nın bu talebi olumsuz bir karşılık bularak bu talep için şartların yeterince olgunlaşmadığı kendisine bildirilmiştir. Ezcümle Kapitülasyonların devam etmesi, Balkanlarda yaşanan çözüme, Rusya ile Karadeniz'de benzer şartların devam etmesi gibi hususlar Osmanlı Devleti'ni kazanan sınıftan kaybeden sınıfa geçmesine neden olmuştur. Uzun zamandır devam eden isyanlar ve harpler neticesinde devlet harbin kazanılmasına karşın giderek zayıflamış, Yitip gitmeye başlayan Türk gücü bir kez daha Kurtuluş Savaşı'yla birlikte doğmuştur (Yeğiner, 2019, s. 75-76).

Kırım Harbi pek çok ilkleri de beraberinde getirmiştir. Nitekim Kamuoyunun harbin gelişmelerini takip etme istekleri üzerine dünya basını harbe gitgide artan oranda bir ehemmiyet göstermişlerdir. Dolayısıyla Harp basın aracılığıyla takibi yapılan ilk harp olarak dünya tarihinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Kırım Harbi, 19. yüzyılın en büyük harbi olmasının yanında “modern harp” nüvesinde vuku bulan ilk harp olmuştur. Nitekim bu harp ile birlikte Müttefik piyadeleri büyük ölçüde modern, seri atışlı ve yüksek hızlı tüfekleri kullanmışlardır. Müttefiklerin sahip oldukları bu teknik üstünlük savaşın en önemli noktalarında ön plana çıkmıştır (Yeğiner, 2019, s. 163). Kırım Harbi modern dönemin ilk mevzi harbi olup harpte silah teknolojisinde yaşanan gelişmeler neticesinde siyasette de çığır açmıştır. Kırım Harbi ile birlikte uluslararası ilişkilerde çıkarlar öne çıkmış ve gerçekçi siyaset modeli geliştirilmiştir (Gencer, 2007, s. 152). Kırım Harbi, Osmanlı Devleti’nin de içerisinde bulunduğu modern harp muhabirliğinin de ilk örneğini teşkil etmiştir. Bu bağlamda ilk harp muhabiri de William Howard Russell isimli kişidir (Yeğiner, 2019, s. 168). Kırım Harbi’nin sağladığı bir diğer önemli yenilik de modern hemşireciliğin ortaya çıkışını sağlamasıdır. Cephe şartları kolera vb. gibi salgın hastalıkların vuku bulmasına neden olmuştur. Bu noktada ihtiyaç duyulan özellikle iki şey ön plana çıkmıştır. Bunlar sağlık ekibi ve hastanelerdir. Kırım Harbi’nde sağlık personeli ihtiyacının karşılanması hususunu aynı zamanda modern hemşireliğin kurucusu olarak da kabul edilen Florence Nightingale üstlenmiştir. Beraberinde 38 kişiden oluşan ekibiyle birlikte İstanbul’a gelmiş ve burada hizmete başlamıştır. Kırım Harbi’nin Sağlık alanına getirdiği bir diğer önemli yenilik ise ilk anestezi malzemeleri kullanılmasıdır (Yeğiner, 2019, s. 169). Bu harp, harplerin gidişatını belirleme nokta-i nazarında da önemli bir yenilik ortaya çıkarmıştır. Bu yenilik alışlagelmişin dışında deniz savaşlarında zırhlı gemilerin kullanılmasıdır. Nitekim bu yenilikle birlikte Kırım Harbi yelkenli gemilerle yapılan son büyük deniz harbi olup zırhlı ve buharlı harp gemileri ile yapılan ilk harp olmuştur. Zikredilen bu zırhlı gemiler İngiltere ve Fransa devletleri tarafından ilk kez bu harp ile birlikte kullanılmıştır. Harpte zırhlı ve buharlı gemilerin kullanılması harbin kazanılmasında önemli etken olmuştur. Harp Avrupa’da her yıl anılarak oyunlar oynanmakta, resimler ve biblolar yapılmaktadır. Aynı zamanda Avrupa’nın farklı

alanlarında bulunan anıtlarla da harp anılmaya devam edilmektedir (Yeğiner, 2019, s. 171-172).

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modeli doküman analizi yöntemi olup bu yöntemin diğer bir adı da Belgesel Taramadır. Bu yöntemde mevcut olan kayıt ve belgeler incelenerek neticede veriler elde edilmektedir. Doküman analizi kapsamında kaynakları belirleme, belirlenen kaynakları okuma, kaynaklardan notlar çıkarma ve değerlendirme işlemleri yer almaktadır. Diğer bir ifade ile doküman analizi yöntemi, yazılı, basılı ve internet erişimli materyallerin incelenmesi ve değerlendirilmesi aşamasında vuku bulan bir sıra işlemidir. Yöntem aynı zamanda, araştırılması amaçlanan olgu ya da olgularla ilişkili malumatlara yer veren yazılı materyallerin incelenmesi olarak da tanımlanmaktadır (Öneren Şendil, Nas, Sak & Şahin Sak, 2021, s. 231).

Verilerin Analizi

Araştırmada incelenen Muhtasar Osmanlı Tarihi (1310) ve Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabından (2019) ulaşılan veriler nitel araştırma yaklaşımına tabi tutulmuştur. Nitel araştırma yaklaşımı; çalışma boyunca üzerinde çalışılan veri ile ilgili mana üretme ve temsiline ilişkin açıklamalar geliştirebilmek amacıyla yapılan bir tasniflendirme ve yorumlama sürecidir. Nitel araştırma yaklaşımı aynı zaman da pratik ve alışkanlık hâli alan uygulamalardaki yapıları, süreçleri veya alan problemlerini keşfetmek ve tanımlamak için de müracaat edilen bir yoldur (Baykal, Çelik & Memur, 2020, s. 380-381). Nitel veri analizinde üç yol önerilmekte olup bunlardan ilki, elde edilen verilerin özgün şekline mümkün olabildiğince bağlı kalınması ve gerektiğinde katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntı yapılması ile betimsel bir anlayışla verilerin sunulması ikincisi, veriler arasında bazı temalar tespit edilerek temalar arasında bağlantılar kurulması üçüncüsü ise araştırmacının betimsel ve tematik analizinin yanı sıra öznel değerlendirmelerde bulunarak verileri analiz etmesidir. Bununla birlikte çalışmalarda önerilen üç yol kullanılarak da veri analizi yapılabilmektedir. (Karataş, 2015, s. 72).

Araştırma Materyalleri

Bir araştırma problemi için umumiyetle kullanılan iki çeşit materyal bulunmaktadır. Bunlardan ilki alanyazını kapsayan kitaplar ikincisi ise araştırmanın yazını oluşturduğu ilişkili metinlerdir (Karasar, 2013, s. 65). Bu çalışmada kullanılacak ana kaynaklar ise Osmanlı Dönemi tarih eğitimi ve öğretiminde kullanılan Ali Cevad'ın Muhtasar Osmanlı Tarihi adlı eseri ve günümüz tarih eğitimi ve öğretiminde kullanılmakta olan Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabıdır.

Osmanlı Devleti dönemi okullarında Tarih eğitimi ve öğretiminde kullanılmak üzere birçok ders kitabı hazırlanmış olmakla birlikte bunlar arasında batılı tarzda hazırlanan Tarih-i Umumi ders kitapları ise dikkati çekmektedir. Osmanlı Devleti döneminde Tarih eğitimi ve öğretiminde kullanılan ve bir Tarih-i Umumi ders kitabı olan Ali Cevad'ın Muhtasar Osmanlı Tarihi adlı ders kitabının muhtevasında araştırma konusu olan Kırım Harbi hususu yer almaktadır. Aynı zamanda günümüz tarih eğitimi ve öğretiminde kullanılmakta olan ders kitapları arasında ise araştırma konusu olan Kırım Harbi hususu Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabının üçüncü ünitesi içerisinde yer almaktadır. Araştırma boyunca bu iki ders kitabı incelenerek farklılıkları ortaya konulacaktır.

Etik Kurul Onayı

Bu araştırmanın oluşturulması süreci boyunca "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuş olup araştırma içerisinde kullanılan kaynak eserler ve atıflar kaynakça gösterim kurallarına uygun bir şekilde gösterilmiştir. Araştırma Muhtasar Osmanlı Tarihi ve Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih ders kitapları muhtevasında yer alan Kırım Harbi konusunun incelenmesi ve ilgili literatürde yapılan çalışmaların derlenmesi yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma literatür tarama ve belge incelemesine dayanması nedeni ile etik kurul onayı gerektirmemektedir.

BULGULAR

Araştırmanın bulgular bölümünde; ilk olarak araştırmanın ana kaynaklarından biri olan Muhtasar Osmanlı Tarihi Ders Kitabında yer alan Kırım Harbine ilişkin bulgulara ikinci olarak da Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabında yer alan bulgulara yer verilecektir.

Muhtasar Osmanlı Tarihi Ders Kitabı'nda Kırım Harbi'ne Dair Bulgular

“Eflak'ta karışıklık zuhur edip Rusyalı dahi müdahaleye kalkıştığından Serdar Ömer Paşa kumandasıyla Eflak'a bir ordu sevk olundu. Rusya devleti devletimizin her cihetten icrasına başladığı ıslahat ve sevkiyatını çekemediğinden bir takım yolsuz tekliflerle İstanbul'a Prens Mençikof'u gönderdi.”(Cevad, 1310, s. 223-224)

Kitabın yukarıda yer alan bölümünde Eflak'ta çıkan karışıklık neticesinde Rusya'nın müdahalede bulunduğu buna karşılıkta Serdar Ömer Paşa komutasında bir ordunun Eflak'a gönderildiği belirtilerek Rusya'nın Osmanlı Devleti'nin icrasına başlamış olduğu ıslahat ve sevkiyatı kıskanarak bir takım kötü tekliflerle Prens Mençikof'un İstanbul'a geldiği belirtilmiştir.

“Serdar Ömer Paşa meşhur oltaniçe ve kalafat muharebelerini kazanıp askerimiz Eflak yakasına geçti. Fakat Karadeniz'de Rusya donanması gemilerimizi Sinop'ta yaktığından Avrupa Devletleri muharebeye iştirake karar verdiler ve Fransa, İngiltere, Sardanya, hükümetleri donanma ve asker ile bahri siyah'a koşup Kırım'a iki yüz bin kadar asker döküp şibh-i cezirenin en müstahkem mevaki'ı kalelerini zapt ettiler askerimizin Kırım'da gösterdiği bahadırlıklar elân Avrupa tarihlerinde mesturdur.”(Cevad, 1310, s. 224)

Kitabın devamında Serdar Ömer Paşa'nın kazandığı muharebelerden söz edilip Rusya donanmasının Osmanlı Devleti gemilerini Sinop'ta yakmasının ardından Avrupa

devletlerinin savaşa katıldığı belirtilmiştir. Avrupa devletlerinin donanma ve asker ile Bahr-i Siyah'a (Karadeniz'e) koşarak Kırım'a 200.000 kadar asker ile yarımadanın en güçlü kalelerini zapt ettikleri aktarılmıştır. Osmanlı askerlerinin Kırım'da göstermiş olduğu kahramanlıkların Avrupa tarihlerinde yazıldığı ifade edilmiştir.

“Anadolu’da dahi kavga şiddet kesb etmişti. Ruslar Kars kalesini binlerce telifat mukabilinde ancak zapt edebildiler. Üç sene muharebeden sonra edildi ve 1273 senesi Paris’te muahede yapıp Kars Osmanlılara Kırım Rusya’ya verildi. Besarabya Eflak ve Boğdan kut’alarıyla birleştirilip devlete tabii bir prenslik haline tahvil olundu. Karadeniz’de hiçbir devletin harp gemisi gezmemesi şart kılındı. Biraz sonra Rusyalının teşvikiyle Karadağ ve Yunan’da fesat zuhur etti devlet asker kuvvetiyle fesatı yatıştırdı.”(Cevad, 1310, s. 224)

Araştırma konusunun yer aldığı kitabın son bölümünde ise Kars kalesinin Rusya'nın binlerce tahribatından sonra zapt edildiği belirtilmiştir. Savaşın üç yıl sürdüğü ve 1273 (Miladi 1856) senesinde Paris şehrinde bir muahedenin yapıldığı ve neticesinde Kars'ın Osmanlı Devleti'ne Kırım'ın ise Rusya'ya verildiği aktarılmıştır. Aynı şekilde Besarabya'nın Eflak ve Boğdan ile birleşerek devlete tabi bir prensliğe dönüştürülmesine karar verildiği bununla birlikte Karadeniz'de hiçbir savaş gemisinin bulunmayacağı şartının yer aldığı aktarılmıştır.

Rusya’ya niçün ilan-ı harp edildi?, Muharebeye iştirak eden devletler kimlerdi?, Paris Muahedesi nedir?

Yukarıda bölüm sonunda yer alan sorular arasında Kırım Harbi'ne dair öğrencilere yöneltilen sorular verilmiştir. Sorulardan anlaşılacağı üzere öğrencilere konu ile ilgili bilgi temelli sorular yöneltilmiş olmakla birlikte öğrencilerin tarihsel ve analitik düşünce becerilerini geliştirmeye yönelik soruların kitapta yer almadığı aşikârdır.

Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda Kırım Harbi'ne Dair Bulgular

“Rusya’nın güneye inme politikasının bir sonucu olarak Osmanlı Devleti ile Rusya arasında Kırım Savaşı yaşanmıştır. Ancak Rusya’nın boğazlara açılma isteği ve Osmanlı Devleti’nin topraklarına göz dikmesi İngiltere ve Fransa’nın çıkarlarına dokunmuştur bu nedenle Avrupalı güçler Osmanlı Devleti’nin

yanında yer alarak Rusya'ya karşı bir Avrupa bloğu oluşturmuştur. Rusya'nın kutsal yerler sorununu bahane ederek başlattığı savaşta Rusya yenilmiş ve 1856 Paris Antlaşması imzalanmıştır.” (Yüksel, Kapar, Bağcı, Bildik, Şahin, Şafak & Ardiç, 2019, s. 100)

Günümüzde kullanılan Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nın üçüncü ünitesinde araştırmanın konusunu teşkil eden Kırım Harbi'ne değinilmiş olup yukarıda belirtilen ilk paragrafta savaşın Rusya ile Osmanlı arasında yaşandığı ve bu durumun Rusya devletinin güneye inme politikasının bir neticesi olarak gerçekleştiği bununla birlikte İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarına ters düşmesi nedeniyle Osmanlı Devleti'nin yanında yer aldığı belirtilmiştir. Savaşın başlama gerekçesinin ise kutsal yerler sorunu olduğu aktarılarak konuyla ilgili paragrafın devamında Rıfat Uçarol'un Siyasi Tarih (2019) adlı eserinden düzenlenen bir metin ile öğrencilere bahsi geçen kutsal yerler sorunu ile alakalı malumat verilmiştir. Paragrafın neticesinde savaşın kaybedeninin Rusya olduğu ve savaş neticesinde Paris Antlaşmasının imzalandığı aktarılmıştır.

“30 Mart 1856'da imzalanan Paris Antlaşması'nın önemli maddeleri şunlardır:

- Avrupa Devletleri Osmanlı Devleti'nin Avrupa devletler hukukundan yararlanmasını kabul edecekti. Ayrıca her biri ayrı ayrı Osmanlı Devleti'nin toprak bütünlüğüne ve bağımsızlığına saygı göstermeyi garanti edecekti.*
- Osmanlı padişahının ilan etmiş olduğu islahat fermanı diğer devletler tarafından memnuniyetle karşılandı. Ancak bu ferman; antlaşmayı imzalayan hiçbir devlete Osmanlı devletinin iç işlerine karışma hak ve yetkisi vermeyecekti.*
- Boğazların kapalılığına dair 1841 Londra Boğazlar Sözleşmesi aynen yürütülecekti.*
- Karadeniz; tarafsız duruma getirilecek, bütün devletlerin ticaret gemilerine açık fakat savaş gemilerine sürekli olarak kapalı olacak, kıyılarında hiçbir tersane bulunmayacaktı.*

- *Sırbistan, Eflak ve Boğdan; Osmanlı Devleti'ne bağlı kalacak, ancak bunların sahip buldukları ayrıcalıklar genişletilecek ve bunlar antlaşmayı imzalayan devletlerin garantisi altında olacaktır.”(Yüksel, Kapar, Bağcı, Bildik, Şahin, Şafak & Ardiç, 2019, s. 101)*

Kitabın devamında Paris Antlaşması'nın önemli maddelerine yer verilmiştir. Kitapta yer alan maddeler ile Osmanlı Devleti'nin ilk kez Paris Antlaşmasıyla Avrupa Devletler hukukuna dahil edildiği ve topraklarının büyük devletlerin garantisi altına alındığı, Osmanlı Devleti'nin savaşı kazanmış olarak katılmasına rağmen Karadeniz ile ilgili maddesinin yenilmiş olan Rusya ile birlikte kendisine de uyguladığı, Islahat Fermanının antlaşmada yer alması Osmanlı aleyhine bir sonuç doğurarak Avrupa Devletlerinin Osmanlı'nın iç işlerine müdahale edebilecekleri yeni bir kapıyı açtığı belirtilmiştir. Islahat Fermanı'ndan yalnızca madde içerisinde bahsedilerek ilgili bölümde ferman ile ilgili başka bir malumata yer verilmemiştir.

“Kırım Savaşı'nın Osmanlı Devleti açısından bir diğer önemli sonucu da ilk defa yabancı devletlerden borç para alınması olmuştur. Osmanlı Devleti, bu savaşa devam edebilmek için dış borçlanma yapılmasına karar verilmiştir.”
(Yüksel, Kapar, Bağcı, Bildik, Şahin, Şafak & Ardiç, 2019, s.102)

Kırım Harbi'nin önemli sonuçlarından biri olan Osmanlı Devleti'nin ilk kez borç alması hususu kitabın “Biliyor musunuz?” bölümünde yer alan yukarıda belirtilen ifadelerle okuyucuya aktarılmıştır.

Osmanlı Devleti'nin Paris Antlaşması'nda Avrupa devleti olarak kabul edilmesinin nedenleri nelerdir?, Kutsal Yerler Sorunu'nun, Osmanlı dış siyasetine etkileri nelerdir? (Yüksel, Kapar, Bağcı, Bildik, Şahin, Şafak & Ardiç, 2019 s.102-116)

Yukarıda Ortaöğretim 11. Sınıf tarih ders kitabının “Ölçme ve Değerlendirme” bölümünde yer alan sorular arasında Kırım Harbi'ne dair öğrencilere yöneltilen sorular verilmiştir. Sorulardan anlaşılacağı üzere öğrencilere konu ile ilgili bilgi temelli soruların

yanı sıra tarihsel ve analitik düşünce becerilerini geliştirmeye yönelik yorum sorularının da yer aldığı gözlemlenebilmektedir.

SONUÇ

Kırım Harbi, Osmanlı ve Rus devletlerinin tarihlerinde önemli bir yer teşkil eden bir mücadele olarak tarihteki yerini almıştır. Nitekim pek çok ilki de beraberinde getiren bu harp Tarih eğitim ve öğretiminde de gelecek nesillere aktarılmak üzere tarih ders kitaplarındaki yerini almıştır.

Ders kitaplarındaki görsel tasarım, kitapların okunabilirliğini arttıran en önemli özelliklerdendir. Nitekim görsel tasarım, doğrudan öğrencinin derse ve ders kitabına olan merakının ve güdülenmesinin aracı durumundadır. Ders kitaplarında kullanılacak görsellerin metinlerle bütünlük oluşturmaya, görsel öğelerin metin ile ilgili ilişkili sayfalarda kullanılmasına dikkat edilmelidir. İlköğretim ve Lise ders kitaplarında ders ve konuların özelliğine göre çeşitli görsel düzen öğeleri kullanılmaktadır. Yazılar, fotoğraflar, resim, karikatür, düzenleyici araçlar (şekil, şema, harita, grafik vb.) ders kitaplarında kullanılan görsel öğelerdir (Oğuzoğlu, 2003, s. 131-155). İki kitap arasındaki en belirgin farklardan birisi de ders kitaplarında yer alan görsel unsurlarla ilgilidir. Nitekim, Muhtasar Osmanlı Tarihi adlı ders kitabında Kırım Harbi'ne ilişkin herhangi bir görsel unsur bulunmazken Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda ise konu ile alakalı görsel unsurlar yer almaktadır. Örneğin, kitabın araştırma konusunun yer aldığı 100 nolu sayfasında Kırım Harbi'nin temsili bir fotoğrafı yer almış, Paris Barış Antlaşması maddeleri arasında yer alan tersane kavramına vurgu yapmak amacıyla 101 nolu sayfada ise "Osmanlı Devleti'nde bir tersane" başlığıyla bir resim yer almıştır. Kitapta görsel unsurların yanı sıra konu ile ilgili üç videoya da yer verilerek öğrenciler tarafından konunun pekişmesi sağlanmıştır. Ezcümle, Muhtasar Osmanlı Tarihi ders kitabında görsel öğelere yer verilmemesinin gerekçesi olarak içinde bulunulan dönemin şartlarının görsel öğe kullanımına olanak sağlamadığı gösterilebilir buna karşın Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda ise konu ile ilgili görsel öğelerin ve dahası konu ile ilgili pekiştirici videolara yer verilmesinin içinde bulunulan dönemin sağladığı

olanakların etkisi olduğu söylenebilir nitekim bu husus iki farklı dönemde tarih eğitiminde meydana gelen gelişimi açıkça ortaya koymaktadır.

Hedef kitleye kazandırılmak kazanımlarda ne kadar başarılı ya da başarısız olduğu ders kitaplarında yer alan Ölçme ve Değerlendirme soruları ile belirlenmektedir. Hazırlanan tüm soru türlerinin soru kökü ve öncülleri açık, anlaşılır ve tam olmalı, olumsuz soru ifadeleri dikkat çekici (altını çizme, kalın yazma vb.) şekilde vurgulanmalı, Kısa cevaplı sorular önemli bir bilgiyi yoklamalı, soru ifadesinde ipucu bulunmamalıdır (Hayta & Karabağ, 2003, s.97-131). Araştırmada değerlendirilmesi yapılan kitapları, ölçme ve değerlendirme bağlamında değerlendirdiğimizde ise, Muhtasar Osmanlı Tarihi'nde kısa cevaplı sorulara yer verilmiş olmakla birlikte bu sorular önemli bilgileri yoklamaktadır ancak öğrencilerin tarihsel ve analitik düşünce becerilerini geliştirmeye yönelik sorulara yer verilmediği gözlemlenebilmektedir. Bunların yanı sıra sorular konunun işlendiği bölümün son sayfasında sayfa bitiminde bir çizgi altında verilmiş, bu da öğrencilerin soruları görme olasılıklarını düşürmekle birlikte cevaplarını yazabilecekleri alanı sınırlandırmaktadır. Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda yer alan ölçme ve değerlendirme sorularına baktığımızda ise öğrencilere konu ile ilgili bilgi temelli soruların yöneltildiği görülmektedir. Aynı zamanda kitapta öğrencilere tarihsel ve analitik düşünce becerilerini geliştirmeye yönelik yorum soruları da yer almaktadır. Kitapta verilen bilgi temelli kısa cevaplı sorular önemli bilgileri yoklamakta olup ipuçları içermemektedir. Soru kökü ve öncülleri açık, anlaşılır ve tamdır. Sorular konunun işlendiği bölümün farklı noktalarında yer almakta olup öğrencilerin cevaplarını yazabilecekleri alanlar bulunmaktadır. Ezcümle, incelemesi gerçekleştirilen iki ders kitabının ölçme ve değerlendirme soruları için yapılan değerlendirmelerin asıl nedeninin ilgili dönemlerde benimsenen eğitim yaklaşımlarından kaynaklandığı söylenebilir. Nitekim Muhtasar Osmanlı Tarihi ders kitabında önemli bilgiyi yoklama temelli sorulara yer verildiği göz önüne alınarak geleneksel eğitim yaklaşımının dönemin eğitim çerçevesinde ağırlıkta olduğu söylenebilir. Bununla birlikte Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda ise konu ile ilgili bilgi temelli soruların yanı sıra öğrencilerin çeşitli düşünce becerilerini geliştirmeye yönelik sorulara da yer verildiği göz önüne alınarak yapılandırmacı eğitim yaklaşımının dönemin eğitim çerçevesinde ağırlıkta olduğu

söylenbilir. Nitekim bu husus da iki farklı dönemde tarih eğitiminde meydana gelen gelişimi açıkça ortaya koymaktadır.

Ders kitaplarında dil ve anlatım ölçütleri, kitabın niteliğini arttırıcı en önemli özelliklerdendir. Anlatımda kullanılan noktalama işaretleri sınıf seviyesine uygun olmalı, doğru kullanılmalı, imla kurallarına uyulmalıdır. Konu alanına ait kavramlar doğru kullanılmalı, öğrencilerin gelişim özelliklerine göre seçilmeli, bir kavram kitabın her yerinde aynı sözcükle ifade edilmelidir. Cümleler, kısa net ve basit olmalı, tam ve tek anlam ifade etmelidir. Anlatım sade olmalı, detaylı ve dolaylı anlatımdan kaçınılmalıdır. (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2022) Metinde verilmek istenen mesaj açık ve anlaşılır olmalıdır. Araştırmada değerlendirilmesi yapılan iki ders kitabında da cümleler kısa net ve anlaşılırdır. Anlatım sade, verilmek istenen mesaj açıktır. Kavramlar doğru kullanılmış, noktalama işaretleri ve yazım imla kurallarına uyulmuştur.

Muhtasar Osmanlı Tarihi Ders Kitabında yer alan Kırım Harbi'ne ilişkin bilgiler ve ifadeler değerlendirildiğinde, Harp ile ilgili az bir malumatın bulunduğu göze çarpmakla birlikte verilen malumatların yüzeysel olduğu söylenebilmektedir. Nitekim, araştırmanın "Bulgular" bölümünde yer verilen bilgiler bu ifadeyi desteklemektedir. Ortaöğretim 11. Sınıf Tarih Ders Kitabı'nda ise Harp ile ilgili olarak tarih alanyazını dikkate alınarak öğrenciler açısından önemli noktaların vurgulandığı gözlemlenebilmektedir. Araştırmanın "Bulgular" bölümünde yer verilen bilgiler bu ifadeyi desteklemektedir. Araştırmada değerlendirilmesi yapılan her iki ders kitabının da tarih alanyazınında yer alan bilgilerle çelişmediği ancak konu ile ilişkin kitaplarda yer verilen bilgiler ve ifadeler değerlendirildiğinde ise gözle görülür ifade ve bilgi farklılıklarının olduğu, iki kitap kendi arasında karşılaştırıldığında ise bilgi eksikliklerinin olduğu gözlenmiştir. Araştırma konusunun yer aldığı sayfalarda kullanılan dil ve üslupta objektif olduğunu, Türk tarafını yüceltecek, Rus tarafını ise incitecek ifadelerin yer almadığını söylemek mümkündür. Nitekim, bu husus ders kitaplarında açıkça gözlenmiştir. Araştırmada değerlendirilmesi yapılan iki ders kitabı arasındaki bu farklılıkların en önemli nedeni okutulduğu yıllar arasındaki yüzyıl farkıdır.

KAYNAKLAR

- Akbulut, İ. (2014). 160. yıldönümünde Kırım Savaşı, *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, 208, 333-350.
- Aktaş, Ö. (2013). Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne tarih ders kitaplarında Rusya imgesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 199, 186-206.
- Aktaş, Ö. (2013). Tarih ders kitaplarında savaş konularının anlatımı üzerine bir değerlendirme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 69-106.
- Alpargu, M. (2007). Türkiye ve Azerbaycan ders kitapları üzerine bazı gözlemler. *Atatürk Dergisi*, 5(3), 1-13.
- Anderson, M. S. (2010). Doğu sorunu, 1774-1923 uluslararası ilişkiler üzerine bir inceleme. (Çev. Eser, İ.). Yapı Kredi Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2010). *19. yüzyıl siyasi tarihi*. İstanbul: Alkım.
- Badem, C. (2005). Kırım Savaşı'nın Osmanlı toplumsal yapısına etkileri. *Toplumsal Tarih Dergisi*, 133, 64-71.
- Badem, C. (2017). Kırım Savaşı ve Osmanlılar. (Çev. Özbilen, E. B.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Başaran, V. (2012). Çarlık dönemi Rus tarih ders kitaplarında Osmanlı imgesi. *Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3, 201-221.
- Baykal, N.B., Çelik, H. ve Kılıç Memur, H.N. (2020). Nitel veri analizi ve temel ilkeleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 379-406.
- Besbelli, S. (1977). *1853-1856 Osmanlı Rus ve Kırım Savaşı deniz harekatı*. Ankara: Genelkurmay Harp Tarihi.
- Cevad, A. (1310). *Muhtasar Tarih-i Osmani*. İstanbul: Kasbar Matbaası. (Milli Küt. Yer No: EHT 1955 A 990).
- Çavlı, E.A. (1957). *Kırım Harbi*. İstanbul: Hilmi.
- Çelik, H. (2020). Tarih ders kitapları araştırmalarına kısa bir bakış. *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 143-163.
- Gencer, M. (2007). Alman basınında Kırım Savaşı. Savaştan barışa: 150. yıldönümünde Kırım Savaşı ve Paris antlaşması (1853-1856). 22-23 Mayıs Bildiriler, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Araştırma Merkezi*, 119-130.
- Hayta, N., Şahin, M., Cemaloğlu, N., Karabağ, G., Oğuzoğlu Tütüncü, D. ve Köksal, H. (2003). *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu Tarih 9-12*. Ankara:Nobel.
- Hayta, N. ve Karabağ, G. (2003). Değerlendirme soruları açısından tarih ders kitapları. *Konu alanı inceleme kılavuzu Tarih 9-12 içinde* (s.97-131). Ankara:Nobel.
- Karal, E.Z. (1999). *Osmanlı Tarihi Cilt V*, Ankara: TTK.
- Karasar, N. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel.

- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 50, 231-373.
- Keskin, B. ve Minailova I., (2017). Rusya ve Türkiye tarih ders kitaplarında kırım harbi (1853-1856). *Social Sciences Studies Journal Dergisi*, 12, 1930-1937.
- Oğuzoğlu Tütüncü, D. (2003). Görsel tasarım açısından tarih ders kitapları. *Konu alanı inceleme kılavuzu Tarih 9-12 içinde* (s.131-155). Ankara:Nobel.
- Öneren Şendil, H., Nas, E., Sak, R. ve Şahin Sak, İ.T. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250.
- Özcan, B. (1995). 1877-1878 Harbine kadar Osmanlı-Rus münasebetleri, Aziziye Zaferi 8-9 1877. *Atatürk üniversitesi Edebiyat Bilimleri Araştırma Dergisi*, 22, 111-122.
- Özkan, A.T. (1991). *Kırım Savaşı*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Safran, M. (Ed.). (2016). *Tarih nasıl öğretilir?*. Ankara: Yeni İnsan Yayınevi.
- Stearns, P.N. (2009). Why study history? (Erkan Dinç çev.) *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 118-127.
- Şıvgın, H. (2009). Ulusal Tarih eğitiminin kimlik gelişimindeki önemi. *Gazi Üniversitesi Akademik Bakış Dergisi*, 2, 35-52.
- Talim Terbiye Kurulu (2022). *Taslak ders kitabı ve eğitim araçları ile bunlara ait e-çeriklerin incelenmesinde değerlendirmeye esas olacak kriterler ve açıklamaları*.
<https://kitapinceleme.meb.gov.tr/De%C4%9Ferlendirmeye%20Esas%20Olacak%20Kriterler%20ve%20A%C3%A7%20B1klamalar%C4%B1.pdf>
adresinden erişilmiştir.
- Tuncer, H. (2015). *Kırım savaşı ve diplomasi (1853-1856)*. İstanbul: Tarihçi.
- Yeğiner, A. (2019). *1853-1856 Kırım Savaşı ve Osmanlı Toplumsal Yapısına Etkileri*. (Yüksek Lisans Tezi). Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Yeniçeri, Ö. (2015). Kırım savaşı, Islahat Fermanı ve Paris antlaşması, *Yeni Türkiye Dergisi*, 81, 352-359.
- Yıldız, Ö. ve Karaçağıl, C. (2012). Kırım savaşı üzerine bir değerlendirme (1853-1856), *International Journal of Social Science*, 1, 273-285.
- Yüksel, E., Kapar, M.A., Bağcı, Ö., Bildik, F., Şahin, K., Şafak, L., Ardiç, M., ... Yıldız. (2019) *Ortaöğretim tarih 11 ders kitabı*, Ankara: Mili Eğitim Bakanlığı.

SUMMARY

Introduction

The aim of this research is to make a comparative evaluation of the way the Crimean War was handled in Ali Cevad's Concise Ottoman History and the 11th Grade History textbook for Secondary Education. The data were obtained from the history literature through the document analysis method and from the books called Concise Ottoman History and Secondary School 11th Grade History Textbook

Method

The data were obtained from the history literature through the document analysis method and from the books called Concise Ottoman History and Secondary School 11th Grade History Textbook. With the data obtained, the mentioned books were examined within the framework of the Crimean War and their differences were revealed. The evaluation of the data obtained from the textbooks was made using document analysis, one of the qualitative analysis methods.

Findings

The findings about the Crimean War in the Concise Ottoman History textbook are as follows; In the book, it is stated in the book that Russia intervened as a result of the confusion in Wallachia, and that an army under the command of Serdar Ömer Pasha was sent to Wallachia, and that Russia was jealous of the reform and shipment that the Ottoman Empire had started to carry out, and Prince Mençikof sent to Istanbul with some bad offers. It was stated that the European states joined the war after the Russian navy burned the Ottoman Empire ships in Sinop. It is stated that European states rushed to Bahr-i Siyah (Black Sea) with their navy and soldiers and captured the most powerful castles of the peninsula with 200,000 soldiers to the Crimea. It is stated that the Kars castle was captured after thousands of destructions by Russia. It is reported that the war lasted for three years, and an agreement was made in the city of Paris in 1273 (Gregorian 1856), and as a result, Kars was given to the Ottoman Empire and Crimea to Russia. Likewise, it was stated that it was decided to unite Bessarabia with Wallachia and Moldavia and turn it into a state-subordinate principality, and there was a condition that there would be no warships in the Black Sea. At the end of the chapter in the book, following questions were posed: "Why was the war declared against Russia to the students about the Crimean War?", "Who were the states that participated in the war?", "What is the Paris Agreement?". As it can be understood from the questions, although knowledge-based questions were asked to the students, it was observed that the questions aimed at improving the historical and analytical thinking skills of the students were not included in the book. The findings about the Crimean War in the Secondary School 11th Grade History Textbook are as follows; In the book, it is stated that the war took place between Russia and the Ottoman Empire, and this situation occurred as a result of the Russian state's policy of going south, and it sided with the Ottoman Empire because it was against the interests of England and France. It was stated that the reason for the start of the war was the problem of holy places, and in the continuation of the paragraph on the subject, information was given to the students about the aforementioned holy places problem with a text edited from the work of Rifat Uçarol's Political History (2019). As a result of the paragraph, it was stated that Russia was the loser of the war and that the Paris Agreement was signed as a result of the war. The rest of the book includes important articles of the Paris Agreement. With the articles in the book, the Ottoman Empire was included in the European States' law for the first time with the Paris Agreement and its lands were guaranteed by the great states, and although the Ottoman Empire participated in the war as a winner, the article about the Black Sea was applied to itself together with the defeated Russia, the Reform Edict. It was stated that the European states' participation in the treaty had a negative effect on the Ottoman Empire and opened a new door where they could intervene in the internal affairs of the Ottoman Empire. The Reform Edict was only mentioned in the article, and no other information was included in the relevant section. In the "Assessment and Evaluation" section of the book, questions about the

Crimean War such as “What are the reasons for the acceptance of the Ottoman Empire as a European state in the Treaty of Paris?”, “What are the effects of the Problems of Holy Places on Ottoman foreign policy?” were posed. As it can be understood from the questions, it was observed that besides the knowledge-based questions about the subject, the students also include commentary questions to improve their historical and analytical thinking skills.

Conclusion

One of the most obvious differences between the two books evaluated in the study is related to the visual elements in the textbooks. As a matter of fact, while there are no visual elements related to the Crimean War in the textbook called Concise Ottoman History, there are visual elements related to the subject in the Secondary School 11th Grade History Textbook. In addition to the visual elements in the book, three videos related to the subject were included in the book, and the subject was reinforced by the students. When we evaluate the books evaluated in the study in the context of measurement and evaluation, although there are short-answer questions in Concise Ottoman History, these questions examine important information, but it can be observed that there are no questions to develop students' historical and analytical thinking skills. When we look at the measurement and evaluation questions in the Secondary School 11th Grade History Textbook, it is seen that knowledge-based questions about the subject are asked to the students. At the same time, the book also includes interpretation questions aimed at improving students' historical and analytical thinking skills. In both textbooks evaluated in the study, the sentences are short, clear and understandable. The narration is simple, the message to be given is clear.

When the information and expressions about the Crimean War in the Concise Ottoman History Textbook are evaluated, it can be said that there is little information about the War, but the information given is superficial. In the Secondary School 11th Grade History Textbook, it can be observed that important points are emphasized for the students, taking into account the history literature related to the War. It was observed that both textbooks evaluated in the study did not contradict the information in the history literature, but when the information and expressions included in the books on the subject were evaluated, there were visible differences in expression and knowledge, and when the two books were compared, there were deficiencies in information. It is possible to say that the language and style used in the pages on the subject of the study were objective, and there were no expressions that would glorify the Turkish side and hurt the Russian side. As a matter of fact, this issue is clearly observed in the textbooks. The most important reason for these differences between the two textbooks evaluated in the study is the century difference between the years in which they were taught.

ORCID

Refik TURAN ORCID 0000-0001-7013-3288

Yeşim DUMAN ORCID 0000-0003-4960-9805

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu çalışmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Çalışmanın veri toplama sürecinde Muhtasar Osmanlı Tarihi adlı ders kitabına erişim imkanı sağlayan Ankara Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü'ne teşekkür ederiz.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların, araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma, literatür tarama ve belge incelemesine dayanması nedeni ile etik kurul onayı gerektirmemektedir.

